

УДК 373: 911.375.67:908(477.42)

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2023.71.44-50>

Нестерчук Інна Костянтинівна,
кандидат географічних наук, доцент
Дем'янець Катерина Миколаївна

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна, e-mail: nester_geoeek@ukr.net

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна, e-mail: nester_geoeek@ukr.net

**ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО РАЙОНУ У ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ ЖИТОМИРСЬКОГО РАЙОНУ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Мета дослідження – розробити методiku використання матеріалів, що описують географію адміністративних районів у загальноосвітніх середніх закладах (на прикладі Житомирського району Житомирської області).

Методика роботи. Методологія дослідження ґрунтується на комплексному підході до наукового дослідження, що передбачає взаємодію кількох наукових напрямів: географічного та історичного, ландшафтно-конструктивного, соціально-економічного, екологічного та статистичного. При цьому використовувався діалектичний метод, який дає змогу аналізувати та інтерпретувати наукові дані. Метод синтезу наявного матеріалу дав змогу вивчити його у фізико-географічному, соціально-економічному та методологічному напрямках, тим самим розкривши проблему комплексно. У результаті можна поглибити й розширити знання учнів про природу, населення та економіку району, зробити їх точнішими й повнішими.

Наукова новизна. Матеріали з краєзнавства можуть бути використані в шкільних програмах з географії, і існує низка відповідних уроків. Матеріали місцевого фольклору є найкращими наочними посібниками для вивчення навчальної програми з географії, їхнє використання дає змогу закріпити пізнавальну діяльність учнів і розвинути прихильність до рідного краю. Використання краєзнавчих матеріалів особливо важливе під час вивчення тем із фізичної географії, оскільки вони можуть показати найскладніші природні закономірності, взаємозв'язки та взаємозалежності між компонентами природного комплексу. У даній роботі пропонується новий метод дослідження і підхід, що враховує географічні особливості адміністративних районів Житомирської області.

Практичне значення. Автор дослідження запропонував використовувати інноваційні методи навчання у викладанні географії в загальноосвітніх середніх школах та у вивченні краєзнавства. Практична значущість дослідження полягає в тому, що матеріал і результати можуть бути використані для подальшого розроблення дидактичних засобів використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії в загальноосвітніх закладах, для осмислення учнями фізико-географічних та соціально-економічних особливостей території Житомирського району, для подальшого розвитку теорії та методики викладання географії в загальноосвітніх закладах.

Ключові слова: адміністративний район, заклади загальної середньої освіти, методика викладання географії, краєзнавство, Житомирський район.

UDC 373: 911.375.67:908(477.42)

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2023.71.44-50>

Nesterchuk Inna Kostyantynivna
Demyanets Kateryna Mykolaivna

Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine,
e-mail: nester_geoeek@ukr.net

Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine,
e-mail: nester_geoeek@ukr.net

**PECULIARITIES OF STUDYING THE GEOGRAPHY OF THE ADMINISTRATIVE
DISTRICT IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION (ON THE EXAMPLE OF
THE ZHYTOMYR DISTRICT OF THE ZHYTOMYR REGION)**

The purpose of the work. The purpose of the study is to develop a methodology for using materials that describe the geography of administrative districts in general educational institutions (on the example of the Zhytomyr district of the Zhytomyr region).

The method of work. The research methodology is based on an integrated approach to scientific research, which involves the interaction of several scientific areas: geographical and historical, landscape-constructive, socio-economic, environmental and statistical. At the same time, the dialectical method was used, which makes it possible to analyze and interpret scientific data. The method of synthesis of the available material made it possible to study it in the physical-geographical, socio-economic and methodological directions, thereby revealing the problem in a

comprehensive manner. As a result, it is possible to deepen and expand students' knowledge of the nature, population and economy of the region, to make them more accurate and complete.

Scientific novelty Local history materials can be used in school geography curricula and there are a number of relevant lessons. Local folklore materials are the best visual aids for studying the curriculum in geography, their use allows you to consolidate the cognitive activity of students and develop a commitment to their native land. The use of local history materials is especially important when studying topics in physical geography, since they can show complex natural patterns, relationships and interdependencies between the components of the natural complex. This paper proposes a new research method and approach that takes into account the geographical features of the administrative districts of the Zhytomyr region.

Practical meaning. The author of the study suggested using innovative teaching methods in teaching geography in secondary schools and studying local history. The practical significance of the study lies in the fact that the material and results can be used for further development of didactic means of using local history material in geography lessons in educational institutions, for students to comprehend the physical-geographical and socio-economic features of the territory of the Zhytomyr region, for the further development of theory and methodology Teaching Geography in General Educational Institutions.

Key words: administrative district, institutions of general secondary education, methods of teaching geography, local history, Zhytomyr region.

Постановка проблеми. Формування змісту навчання географії в загальноосвітніх установах є актуальним завданням, оскільки пов'язане з новою концептуальною основою розвитку освіти нашої країни в сучасних умовах. Індивідуалізація та гуманізація географічної освіти, розробка нових педагогічних технологій у навчальному процесі, розвиток краєзнавчої та навчально-екскурсійної діяльності роблять необхідним оптимізацію змісту предметів географії в середній і старшій школі, приділяючи особливу увагу краєзнавству.

Уроки географії апіорі мають краєзнавчий характер. Під час їх засвоєння в учнів поступово формуються уявлення про географічні елементи свого регіону, його природні умови та ресурси, населення, умови економічного розвитку та взаємозв'язки. Велике значення використання регіонального підходу під час вивчення географії полягає в тому, що він забезпечує розвиток просторового мислення, просторової громадянськості та уявлення про те, що їхній регіон є невід'ємною частиною країни. Дуже важливим елементом курсу є вивчення різних аспектів географії регіону чи району.

Житомирський район – одна з найбільших промислових і культурних адміністративних одиниць Житомирської області. За рівнем соціально-економічного розвитку вона посідає лідируючі позиції в регіоні. Актуальність даної теми була визначена убогістю літератури і комплексних досліджень з фізико-географічних характеристик Житомирського району та необхідністю проведення комплексного географічного аналізу цієї адміністративної одиниці Житомирської області. У цьому контексті було обрано тему дослідження, предмет та обсяг дослідницького питання.

Регіон – це основна одиниця вивчення в географії, одиниця простору, що характеризується певними спільними рисами. Географи можуть використовувати одиницю регіону для нанесення на карту точок, що становлять особливий інтерес, і порівняння даних за регіонами, щоб допомогти зрозуміти тенденції, виявити закономірності та пояснити конкретні явища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Топчієв О. Г. регіони традиційно визначав за низкою внутрішніх характеристик, які породжують відчуття місця, при цьому зазначав, що кордони варіюються залежно від типу регіону. Природний фізичний рельєф часто має великий вплив на те, де проходять фактичні політичні кордони адміністративної території. Багато політичних кордонів являють собою природні форми рельєфу, такі як річки, гірські хребти, великі озера. [13].

Об'єктом вивчення у фізичній географії можуть бути або окремі ділянки ландшафтної сфери та її компоненти, або окремі тіла ландшафтної оболонки (живе, неживе та біокості) Т. Г. Назаренко розглядає географічне тіло як частину географічного простору як структурно виділену частину навколишнього матеріалу, внутрішня частина якого, межі цього тіла. Х. Назаренко розглядає географічне тіло як частину географічного простору, структурно виділену з навколишнього матеріалу, внутрішня частина якого, межі цього тіла Він уважає, що властивості, які використовуються для його визначення, зберігаються і можуть бути охарактеризовані структурою, складом і морфологією. [10].

Основні напрями ресурсних характеристик території такі [3, 14, 19]:

1) Згідно з глобальним підходом, територію визначають як частину ландшафтної оболонки і розглядають разом із набором природних і соціально-економічних компонентів, розташованих у її межах.

2) У вітчизняній географії перебуває в суперечливій і спірній ситуації думка щодо ресурсних характеристик території, ресурсного потенціалу території і як таких ресурсів території [8]. Географи часто використовують ці терміни для якісних і кількісних оцінок.

3) Територію розглядають за її функціями і місцем серед інших місцевостей, у системі аналогічних територій [8, 13]. В такому разі встановлюють функції даної території серед інших, її місце у системі територіальних ареалів.

4) Території також розглядаються як частину ландшафтної оболонки Землі з усіма її природними, соціальними, економічними, духовними та політичними компонентами. Території – це місця локалізації всіх видів природних ресурсів, включно із земельними ресурсами.

Топчієв О. Г. та інші вчені-географи зазначають, що «...у методологічному аспекті територія – це геопросторова основа людської діяльності, всі компоненти якої – природне середовище, населення з виробничою і розумовою діяльністю, інфраструктура – зосереджена в кожному конкретному регіоні. Комплекс природних та економічних умов даної території слід розглядати як невід'ємний ресурс цієї території, що визначає кращі або гірші умови для життя її мешканців.» [13].

Житомирщину поділили на 4 райони за новим адміністративним устроєм. Перелік Згідно з Постановою «Про утворення та ліквідацію районів», яку ухвалила Верховна Рада України, Житомирська область була поділена на 4 райони. Замість 23-х районів виділили Бердичівський, Житомирський (з адміністративним центром у місті Житомир), Коростенський та Новоград-Волинський райони [4].

Виклад основного матеріалу. Фізико-географічна характеристика Житомирського адміністративного району Житомирської області. Житомирська область розміщена в північно-західній частині України і займає близько 3 млн га площі. Понад 80% території розташовано в зоні Полісся і близько 20% – в Лісостепу. Житомирський район розташований і в Поліссі переважно, його відносять до міжзональної території. Ландшафт району – рівнина поверхня, на півдні густо порізана ярами, річковими долинами. Водні ресурси: багато малих річок, головна з яких – Тетерів (притока Дніпра). Ґрунт – дерново-підзолистий, сірий, лісовий, на півдні – опідзолений чорнозем і типові малогумусні ґрунти. Клімат: помірно-континентальний, кількість опадів становить 600-650 мм. По багатьох корисних копалинах район здатен не тільки задовольнити внутрішні потреби, але й створити значний експортний потенціал. Є запаси будівельних пісків, пірофілітових сланців, керамічних глин і ряду інших видів мінеральної будівельної сировини. Характерною особливістю природних умов району є його зональність. В Житомирському районі значний відсоток земель віднесено до природно-заповідного фонду. Житомирщина – мальовничий куточок України, край своєрідних природних багатств, один із центрів зародження слов'янства.

Соціально-економічна характеристика Житомирського адміністративного району Житомирської області. За останнє десятиліття питома вага промисловості в промисловому виробництві України скоротилася вдвічі. Промислове виробництво в районі значно відрізняється від промислової структури України. Паливна промисловість і металургія, на які також припадає велика частка українського промислового виробництва, представлені невеликою кількістю підприємств, що не є значущими на районному рівні.

Дослідження промислової та сільськогосподарської спеціалізації показують, що регіональний розвиток продуктивних сил у Житомирській області відбувається нерівномірно. Найбільш розвиненим регіоном є Житомирський адміністративний округ, де розташований обласний центр – Житомирський муніципалітет. Найбільш розвиненими галузями в регіоні є машинобудування, хімічна, легка та харчова промисловість. Транспортна інфраструктура також добре розвинена. У сільськогосподарському секторі розвивається молочне і м'ясне скотарство та вирощування зернових культур.

Зростання валового регіонального продукту регіону в останні роки сповільнилося. Соціальна ситуація в Житомирському адміністративному окрузі та темпи її розвитку свідчать про низький рівень життя, що підтверджується тенденціями у споживанні основних продуктів харчування. Аналіз даних про кількісний склад населення району має підтвердити стійке зниження чисельності населення, як міського, так і сільського, діючого та постійного.

Загалом, вищевикладене показує, що Житомирський район має великий потенціал для розвитку та забезпечення достатньої кількості робочих місць, але цей потенціал не

використовується повною мірою через неефективну державну політику. Таким чином, можна дійти висновку, що відсутність адекватної оплати праці, податкова система, що демотивує, низький рівень і якість життя, а також міграційний процес впливають не тільки на демографічну ситуацію в районі, а й на сектор зайнятості.

Методичні підходи використання матеріалів характеристики Житомирського адміністративного району Житомирської області у закладах загальної середньої освіти. Цілі та завдання краєзнавчої освіти в школах визначаються насамперед потребами суспільства. Одна з цих потреб полягає в тому, що вивчення довкілля формує географічну культуру та всебічно розвиває особистість учня. Географічна ж культура школяра складається з таких основних компонентів, як [6]: географічне бачення світу, географічне мислення та географічні методи й мова (поняття, терміни, карта). Зміст і, відповідно, мета шкільної географічної освіти має багатокомпонентний характер і передбачає [2, 17, 18]: всебічний розвиток особистості; створення навичок, накопичення досвіду самостійної навчальної пізнавальної діяльності; формування предметної географічної і ключових компетентностей, спрямованих на їх застосування у майбутньому дорослому житті; розвиток творчого й критичного мислення.

Сучасна школа має готувати людей, які не тільки знають закони суспільства і природи, а й можуть переробити ці знання у своїй власній свідомості та виробити свій власний погляд на життя [1]. У цьому контексті розв'язання складних завдань з досягнення Цілей сталого розвитку має бути забезпечено на всіх рівнях, починаючи з дошкільної початкової освіти і закінчуючи вищою професійною освітою та освітою протягом усього життя. Особлива роль географічної освіти полягає в тому, щоб забезпечити розуміння глобального ландшафту та довкілля як невід'ємної частини суспільства і природи [20]. Основи багатовимірного погляду на довкілля закладаються в процесі шкільної географічної освіти.

Нині на Землі немає місця, яке не було б тією чи іншою мірою, прямо або побічно, порушене діяльністю людини. Переважання поверхневих знань, відсутність комплексного підходу до взаємозв'язку природи та економіки, нераціональне використання географічних переваг різних територій призвели до серйозних помилок в управлінні і значних економічних втрат. [5].

Тому матеріали з географії містять сукупність знань про економічну діяльність людини, її наслідки та вплив, а також рекомендації щодо захисту довкілля. Тому освіта має бути побудована таким чином, щоб кожен етап навчання був пов'язаний із життям і практикою, щоб молоді люди розв'язували практичні завдання. [9].

Для найефективнішої реалізації цих положень необхідне інтенсивне впровадження принципів краєзнавства у шкільні предмети географії, щоб в учнів формувалося дбайливе ставлення до довкілля, рідного краю і країни загалом [16]. Шкільне краєзнавство відіграє важливу роль у системі географічної освіти [15].

Шкільна програма з географії може використовувати знання про країну свого народження як основу для вивчення цього предмета. Зокрема, усі розділи й теми можуть бути подані за аналогією з об'єктами та явищами, відомими учням, і, отже, є основою для вивчення предмета.

Вивчення географії (Україна у світі: природа, населення) у 8 класі спрямоване на всебічне вивчення країни як частини світового співтовариства народів і формування науково-географічного образу країни. Курс допомагає учням усвідомити себе громадянами України, поглибити знання про природу і населення країни та регіону, поважати українців та їхню культуру, почуватися справжніми патріотами своєї країни. Особлива роль географії у 8 класі полягає в тому, щоб надати учням важливу можливість формування світогляду і знання його змісту в сьогоденні, що тісно пов'язано з особистим досвідом учнів [10].

Матеріал даної статті може бути використаний на шкільних уроках з географії рідного краю, фізичної та економічної географії України. Його зміст дасть змогу учням поглибити, розширити і зробити точнішими й повнішими свої знання про природу, населення та економіку Житомирського адміністративного району і всієї Житомирської області.

Найкращим унаочненням під час вивчення шкільного курсу географії беззаперечно є краєзнавчий матеріал. Особливо велике значення має використання краєзнавчого матеріалу під час вивчення тем з фізичної географії, оскільки він дозволяє продемонструвати найскладніші природні закономірності, взаємозв'язки і взаємозалежності між компонентами природних комплексів [12]. У вивченні фізико-географічних особливостей свого адміністративного району широко використовується «Житомирська область. Географічний атлас» [11], створений силами місцевих краєзнавців за матеріалами туристичних походів, екскурсій та фенологічних, кліматичних спостережень тощо.

Під час вивчення літосфери вчителі мають можливість використовувати місцеві джерела для демонстрації стратиграфічних і породних особливостей. Учні аналізують породи, які можуть бути зібрані як на екскурсії, так і з краєзнавчого музею школи. На кожній парті в класі пісок, глина, пісковик, сланець, вапняк. Широко використовуються на уроках карти «Геологічна будова» та «Рельєф і корисні копалини» із атласу «Житомирська область. Географічний атлас» [11]. Діти мають можливість порівняти різні породи і самостійно зробити висновки. Під час екскурсії на березі річки учитель окрім гірських порід звертає увагу на напрям залягання їх пластів [7].

Під час вивчення теми «Води суходолу» вчителі використовують карти атласу для визначення річок, озер і ставків у районі. Одночасно відбувається поживних речовин річок і водних систем, тут викладачі мають звернути увагу на роль лісів у формуванні водозбору на території Житомирського району.

Існує велика можливість використовувати місцевий фольклорний матеріал під час вивчення атмосфери в початковому та наступних курсах фізичної географії. Під час вивчення теми «Клімат в Україні» рекомендується спостерігати за погодою. Ці матеріали здебільшого використовуються в класі для ілюстрації чинників, що визначають клімат регіону походження.

Зокрема, вивчення ґрунту у 8 класі зосереджене на чинниках, що сприяють утворенню ґрунту. Наприклад, використовуючи місцевий фольклорний матеріал по Житомирському адміністративному округу, учні доходять висновку, що ґрунт – це продукт взаємодії природних компонентів і що основною ґрунтоутворювальною породою в даній місцевості є суглинок.

Вивчення флори і фауни на шкільних уроках географії невіддільне від вивчення природи свого краю. Карта «Рослинність Житомирської області» дає змогу проаналізувати розташування лісів, луків і боліт. Географічні екскурсії, особливо з використанням сучасних інноваційних технологій, допоможуть закріпити та візуалізувати знання, отримані в класі. Карти фауни Житомирської області можуть допомогти скласти уявлення про фауну регіону.

Розуміння закономірностей географічного середовища та взаємозв'язків і залежностей між компонентами природи призводить до розуміння наслідків порушення природного балансу. Використання краєзнавчих матеріалів на уроках географії – це не лише ключ до ефективного навчання, а й частина підготовки дітей до морально-етичного виховання та самостійного життя [12].

Під час підготовки навчальних матеріалів з географії необхідно знайти час для вивчення географії своєї області та району. Мета теми – познайомити учнів із природою та господарством району де вони живуть та застосувати місцевий історизм у викладанні географії шляхом систематичного використання місцевих джерел, спираючись на інтегровані знання учнів про природу, ландшафт, населення та господарські об'єкти району.

Складність викладання теми «Економічна та соціальна географія» свого району полягає у відсутності підручників і навчальних матеріалів або їх нестачі. У цій ситуації вчитель і його мова є основним джерелом знань, він може показувати малюнки та фотографії місцевих підприємств і виробленої ними продукції, а також етикетки, таблиці та діаграми з економічної географії. Тут дуже важливий власний досвід учнів. Він також може бути використаний як основа для презентацій учнів про роботу підприємств району (наприклад, підприємств, де працюють їхні батьки).

Висновки. Матеріал цієї статті дає можливість учням поглибити і розширити свої знання про природу, населення та економіку свого району, зробити їх більш точними і повними. Матеріали з краєзнавства можуть бути використані в шкільній програмі з географії, де існує низка відповідних уроків. Матеріали місцевого фольклору є найкращими наочними посібниками для вивчення навчальної програми з географії, їхнє використання дає змогу закріпити пізнавальну діяльність учнів і розвинути прихильність до рідного краю. Використання місцевих історичних джерел є особливо важливим під час вивчення тем з фізичної географії, оскільки вони можуть продемонструвати найскладніші природні закономірності, а також взаємозв'язки та взаємозалежності між компонентами природних комплексів.

На уроці природознавства в 5 класі основна увага приділяється поняттю природи, господарства та життєдіяльності людей свого краю, на прикладах із життя району, у межах національного компонента освіти, для розвитку основних географічних знань та навичок. Під час вивчення географії у 6 та 7 класі можна вивчати такі особливості власного краю: географічне положення, форми рельєфу, геологічна будова, клімат, внутрішня водна поверхня, ґрунти, рослинність, тваринний світ, населення, промисловість, сільське господарство, транспорт, пам'ятки культури й історії, стан охорони природи, планування населених пунктів, цифровий матеріал про природу України та її територію. У 8 класі особлива увага приділяється природі і населенню свого

краю, бо саме на її прикладі, у порівнянні з нею вивчається природа всієї України, стають зрозумілими багато із тих понять, які учням обов'язково необхідно засвоїти.

Вивчення географії своєї місцевості значно полегшує і спрощує вивчення багатьох основних географічних понять, географії своєї країни та світу загалом. Основна мета вивчення географії свого адміністративного району – ознайомитися з природними та економічними умовами, характерними для особистого місця походження, і бути готовим брати участь у його подальшому розвитку власної Батьківщини та змін її на краще.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Т. В. Ціннісна палітра європейського простору освіти (український вимір) Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. 2016. Вип. 4. С. 107–113.
2. Грінченко О. І. Модернізація змісту шкільної географічної освіти на сучасному етапі. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. Збірник наукових праць. Харків, 2013. Вип. 18. С. 42–45
3. Гукалова І. В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 268 с.
4. Житомирщину поділили на 4 райони: куди які села будуть входити. Високівська громада. URL: <https://vysokivskagromada.gov.ua/news/1595318076/> (дата звернення: 25.01.2023).
5. Кобернік С. Г. Оновлення навчальних програм як необхідна умова розвитку географічної освіти в основній школі. Географія та економіка в сучасній школі. 2012. № 7-8. С. 48–52.
6. Концепція географічної освіти в основній школі. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки; [за заг. ред. авт.: О. М. Топузов, О. Ф. Надтока,]. Київ : Педагогічна думка, 2014. 30 с.
7. Котовський І. М. Географічні екскурсії як засіб формування уявлень про природні особливості регіоні. Херсон, 2004. № 5-10. С. 74-76.
8. Мальчикова Д. С. Аналіз територіальних ресурсів у плануванні території та практиці адміністративної регіоналізації. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Геологія. Географія. Екологія. Харків, 2015. Вип. 43. С. 129-134.
9. Муніч Н. В. Проблеми формування змісту шкільної географічної освіти. Географія в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: 85 років – досягнення та перспективи (GTSNU): матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30-31 березня 2018 р. КНУ імені Тараса Шевченка. Київ: Прінт-Сервіс, 2018. С. 295-297.
10. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання) Харків: ВГ «Основа», 2016. 112 с.
11. Погурельська Т. Житомирська область. Географічний атлас. Книгарня "Є". URL: <https://book-ye.com.ua/catalog/atlasy-ukrayiny/zhytomirskaya-oblast-geografichnyj-atlas/> (дата звернення: 25.01.2023).
12. Рожко І. В. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках фізичної географії. Магістерські студії. Альманах. Випуск. XX (2). Херсон: Видавництво ХДУ, 2020.
13. Топчів О. Г. Методологічні засади географії: підручник. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 366 с.
14. Топчів О. Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.
15. Швець М. Краєзнавство й туризм у системі навчально-виховної роботи. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2009. №28. С.3-15.
16. Шевчук Ю. Ю. Краєзнавчий принцип навчання географії: методичний потенціал і особливості застосування в курсі географії України. Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 3-4 жовтня 2019 р.) / [за заг. ред. І. Пилипенка, Д. Мальчикової]. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 258-260.
17. Шищенко П. Концепція змісту географічної освіти в загальноосвітній школі України. Географія та основи економіки в школі. 2001. № 3. С. 2-9.
18. Gerber R. The State of Geographical Education in Countries Around the World International Research in Geographical and Environmental Education. 2001. Vol/ 10(4). P. 349-362.
19. Malchikova D. Students research initiatives in the study of strategic planning of regional development. Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць. Харків, ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. Вип. 21 (2). С. 61-65.
20. Pylypenko I. Professional education for sustainable development: Experience of ecologists educational programs creating 18th International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management SGEM, 2018: Conference Proceedings, 2 July - 8 July, 2018. Vol. 18. Issue 5.4. P. 233-240.

References

1. Andrushchenko T. V. The value palette of the European space of education (Ukrainian dimension) Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Series 12: Psychological sciences. 2016. Issue 4. P. 107-113.
2. Grinchenko O. I. Modernization of the content of school geography education at the modern stage. Problems of continuous geographical education and cartography. Collection of scientific works. Kharkiv, 2013. Vol. 18. P. 42-45
3. Hukalova I.V. Introduction to the subject: geography and society. Education manual Kherson: OLDI-PLUS, 2015. 268 p.
4. Zhytomyr Region was divided into 4 districts: which villages will be included. Vysokiv community. URL: <https://vysokivskagromada.gov.ua/news/1595318076/> (date of application: 01/25/2023).
5. Kobernik S.G. Updating educational programs as a necessary condition for the development of geographic education in primary school. Geography and economics in a modern school. 2012. No. 7-8. P. 48–52.
6. The concept of geographic education in primary school. National Acad. ped. of Sciences of Ukraine, Institute of Pedagogy; [in general ed. author: O. M. Topuzov, O. F. Nadтока,]. Kyiv: Pedagogical thought, 2014. 30 p.
7. Kotovskiy I. M. Geographical excursions as a means of forming ideas about the natural features of the region. Kherson, 2004. No. 5-10. P. 74-76.
8. Malchikova D.S. Analysis of territorial resources in territorial planning and practice of administrative regionalization. Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series: Geology. Geography. Ecology. Kharkiv, 2015. Issue 43. P. 129-134.
9. Munich N.V. Problems of forming the content of school geographic education. Geography at Taras Shevchenko Kyiv National University: 85 years - achievements and prospects (GTSNU): materials of the international scientific and practical conference (Kyiv, March 30-31, 2018. Taras Shevchenko KNU. Kyiv: Print-Service, 2018. P. 295-297.
10. Nazarenko T. G. Methodology of teaching the geography of Ukraine in general educational institutions (specific features of teaching) Kharkiv: VG "Osнова", 2016. 112 p.
11. Pogurelska T. Zhytomyr region. Geographical atlas. "E" bookstore. URL: <https://book-ye.com.ua/catalog/atlasy-ukrayiny/zhytomirskaya-oblast-geografichnyj-atlas/> (access date: 01/25/2023).
12. Rozhko I. V. The use of local history material in physical geography lessons. Master's studies. Almanac. Output. XX (2). Kherson: KhSU Publishing House, 2020.

13. Topchiev O. G. Methodological principles of geography: textbook. Kherson: Helvetica Publishing House, 2020. 366 p.
14. Topchiev O.G. Regionalism: geographical foundations of regional development and regional policy. Education manual Kherson: OLDI-PLUS, 2015.372 p.
15. Shvets M. Local history and tourism in the system of educational work. Local history. Geography. Tourism. 2009. No. 28. P.3-15.
16. Shevchuk Yu. Yu. The local studies principle of teaching geography: methodical potential and features of application in the course of geography of Ukraine. Regional problems of Ukraine: geographical analysis and search for solutions: Materials of the VIII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kherson, October 3-4, 2019) / [For general ed. I. Pylypenko, D. Malchikova]. Kherson: Helvetica Publishing House, 2019. P. 258-260.
17. Shishchenko P. The concept of the content of geographical education in the secondary school of Ukraine. Geography and basics of economics at school. 2001. No. 3. P. 2-9.
18. Gerber R. The State of Geographical Education in Countries Around the World International Research in Geographical and Environmental Education. 2001. Vol/ 10(4). R. 349-362.
19. Malchikova D. Students research initiatives in the study of strategic planning of regional development. Journal of socio-economic geography: Interregion. coll. of science works Kharkiv, KhNU named after V.N. Karazina, 2016. Vol. 21 (2). P. 61-65.
20. Pylypenko I. Professional education for sustainable development: Experience of ecologists educational programs creating 18th International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management SGEM, 2018: Conference Proceedings, July 2 - July 8, 2018. Vol. 18. Issue 5.4. P. 233-240.

Надійшла до редколегії 21.02.2023
Прийнята до друку 27.03.2023